

Alicja Miller
alicia.miller@o2.pl

FANTAZJE SEKSUALNE

studentów dziennikarstwa i kosmetologii

WSTĘP.

Na tematy związane z fantazjami seksualnymi jeszcze do niedawna trudno było rozmawiać i pisać dlatego, że były one kontrowersyjne, budziły wiele wątpliwości, zastrzeżeń i sprzeciwów. Fantazje seksualne są dziedziną bliską każdemu człowiekowi i to niezależnie od jego poglądów politycznych, religijnych, filozoficznych, przekonań, postaw i sposobów zachowania się. Jakkolwiek każdy człowiek ma jakieś określone, własne doznania i wyobrażenia, które obejmuje się wspólnym mianem "fantazji seksualnych", to rozpatrując te zagadnienia przez pryzmat własnych doświadczeń i wyobrażeń, każdy ma inne podejście do tych spraw, inne odczucia oraz poglądy, odmiennie ustosunkowuje się do przeżywania fantazji własnych i innych osób. Oprócz doświadczeń własnych, na stosunek człowieka do zagadnień fantazji seksualnych wpływają też nabyte w dzieciństwie poglądy i postawy oraz różnorodne aktualnie działające pobudki oraz hamulce, nakazy i zakazy, a także wzory zachowania związane z wielką różnorodnością i odrębnością różnych środowisk kulturowych, w jakich człowiek żyje.

Jeszcze do niedawna fantazje erotyczne były tematem tabu, czymś zakazanym i nagannym. Dziś, w większości przypadków, kobiety i mężczyźni nie boją się o nich mówić. Fantazje seksualne są naturalnym zjawiskiem, mogą nawet świadczyć o sile witalnej osoby fantazjującej. Zdaje się być nieważne, czy chodzi o fantazje dotyczące partnera, czy też o marzenia i wyobrażenia dotyczące osób samotnych. Fantazje dotyczące seksu wzbudzają i wzmagają pożądanie, prowadzą także do wzbogacania interakcyjnej aktywności seksualnej. Fantazjując uczymy się rozpoznawać swoje oczekiwania i potrzeby, co prowadzi do spełnienia się w sferze naszej seksualności. Fantazje seksualne zdarzają się obu płciom z tym samym natężeniem (Imieliński, 1970). Różnica jednak tkwi w tym, iż mężczyźni często swobodnie rozmawiają o swoich marzeniach łóżkowych, podczas kiedy kobiety są pod tym względem mniej

odważne. Niezależnie od tych różnic należy przyjąć, że fantazje seksualne są zjawiskiem w pełni naturalnym. Według Zygmunta Freuda powstają one w naszej świadomości już w dzieciństwie i formują się z biegiem lat. (Freud, 1982).

AKTYWNOŚĆ SEKSUALNA A TWORZENIE FANTAZJI SEKSUALNYCH

Seks to nie tylko doznania cielesne i kontakty fizyczne. To również wyobraźnia erotyczna, którą rozwijamy dzięki marzeniom i fantazjom. One jako pierwsze wprowadzają nas w przeżycia seksualne i to one karmią nas bogactwem przeżyć na długo przed pierwszym pocałunkiem, pierwszym dotykiem i oczekiwaną inicjacją. Fantazje erotyczne są naturalnym fenomenem psychiki, czymś co składa się na naszą seksualność. Ujawniają się w nich zarówno nasze indywidualne cechy osobowości, jak również warunki społeczne, w jakich dojrzewaliśmy, a także mity i przesady, którymi nasiąkamy. Fantazjując przypominamy sobie różne zdarzenia z przeszłości, dajemy ujście marzeniom i oczekiwaniom. To właśnie fantazje sygnalizują nam niezaspokojoną potrzebę seksualną, a czasem mają nawet moc terapeutyczną – dzięki nim zaspokajamy potrzebę bliskości z kochaną osobą (Gapik, 2005). Fantazje mogą odzwierciedlać niezadowolenie lub rozczarowanie z aktualnego związku, albo wyrażać uczucie niedosytu erotycznego. Marzenia erotyczne powstają także wtedy, gdy partnerzy są dla siebie nawzajem atrakcyjni seksualnie i odczuwają specyficzny "głód" doznań seksualnych.

Należy przyjąć, że fantazje seksualne mają pozytywne oddziaływanie na naszą psychikę, bo redukują lęki, zwiększają poziom tolerancji wobec różnych zachowań tolerancji, wzmagają aktywność seksualną (Gapik, Woźniak, 2001). Poza tym pozwalają lepiej poznać samego siebie i partnera. Treść fantazji seksualnych uzależniona jest od wieku, płci, temperamentu seksualnego, poczucia zadowolenia ze współżycia seksualnego, oraz istniejących zaburzeń. U jednych osób bywa zmienna, u innych zaś przeważa stałość i podobieństwo.

Jeszcze całkiem nie tak dawno panował dość rozpowszechniony stereotyp, że fantazje seksualne są domeną wyłącznie mężczyzn. To im przypisywano ciągłe myślenie na „te tematy”, to tylko oni w potocznym rozumowaniu karmili swoją wyobraźnię obrazami rozebranych koleżanek z pracy, sąsiadek, czy nieznanym z plaży. Ze względu na fakt, że fantazje seksualne nie wymagają obecności partnera – są prywatnym przeżyciem dostępnym tylko osobie fantazjującej. Może to prowadzić do

ujawnienia się wyraźnych różnic między mężczyznami i kobietami. Jeśli przyjąć założenie, mówiące o tym, że obie płcie różnią się pod kątem tego, co uważają za seksualnie pociągające a dodatkowo, jeśli ich postawy wobec seksualności są odmienne, wówczas tego typu różnice mogą implikować zróżnicowany obraz fantazji seksualnych w zależności od płci. W dodatku w fantazjach seksualnych podejmuje się zachowania, które nie są skrępowane przez społecznie akceptowane normy, strach, zażenowanie i odrzucenie społeczne (Wilson, 1997, s. 27-31).

Przy rozważaniu podjętego tematu trzeba także pamiętać o tym, że gatunek ludzki ma skłonność, aby nadużywać wszystkiego, co przyjemne. Istnieje długa lista takich uzależnień: poczynając od czekolady i zakupów po alkohol, lekarstwa i narkotyki. Fantazji seksualnych też można nadużywać. Czy wiemy, jak używać fantazji seksualnych aby nimi wzbogacać swoje życie seksualne a nie popaść w uzależnienie? (Westheimer, 2006, s. 139).

METODOLOGIA BADAŃ WŁASNYCH

Metodologia jest nauką zajmującą się metodami badań naukowych oraz obejmującą również skuteczne sposoby dociekania ich wartości poznawczej. Jest to, więc nauka o sposobach postępowania badawczego. Podstawową cechą zmienną nauki jest metoda. W takim ujęciu metoda określa przebieg i formy ludzkiej działalności (Pieter, 1975, s. 24-25). Natomiast badanie naukowe, są to wszystkie czynności poszukiwania prawdy w przystosowaniu do danego problemu, łącznie z jego uzasadnieniem. Badanie jest wieloetapowym procesem zróżnicowanych działań mających zapewnić obiektywne, dokładne i wyczerpujące poznanie danego wycinka rzeczywistości przyrodniczej, społecznej i kulturowej (Zaczyński, 1976, s. 9).

Cel i przedmiot badań

Warunkiem rozpoczęcia każdej pracy badawczej, jest wyznaczenie celu badań. Wymaga to „uświadomienia sobie, po co podejmujemy badania oraz do czego mogą być przydatne uzyskane w nich wyniki” (Zaczyński, 1976, s. 21).

Zasadniczym celem poznania naukowego jest zdobycie wiedzy maksymalnie ścisłej, maksymalnie pewnej, ogólnej, maksymalnie prostej, o maksymalnej zawartości informacji.

Głównym celem, jaki przyjąłam w mojej pracy jest: poznanie fantazji seksualnych dziennikarzy i kosmetologów.

Problemy badawcze i zmienne

Dla określenia obszaru działania, trzeba ustalić sferę interesujących badacza problemów. Zgodnie za wskaźnikiem T. Pilcha sformułowałam następujące problemy badawcze (Pilch, 1995, s. 176):

Problem główny:

Jakie fantazje seksualne mają studenci dziennikarstwa i kosmetologii?

Problemy szczegółowe:

1. Czy płeć wpływa na fantazje seksualne studentów?
2. Czy kierunek studiów wpływa na fantazje seksualne studentów?

W badaniach uwzględniłam następujące zmienne:

Zmienne niezależne:

- Płeć
- Kierunek studiów

Zmienna zależna:

- Fantazje seksualne studentów dziennikarstwa i kosmetologii

Metody i narzędzia badawcze

W swojej pracy zdecydowałam się na metodę sondażu diagnostycznego. W badaniach jako technikę, przyjąłam ankietę, ponieważ ankietę jest stosunkowo łatwa w użyciu oraz w krótkim czasie można przy jej pomocy zebrać interesujące dane.

Natomiast narzędziem badawczym, odpowiednim dla zaplanowanych badań był kwestionariusz ankiety, składający się z 22 pytań.

Przeprowadzone badania pozwoliły mi na zgromadzenie materiału empirycznego, jego analizę i wyciągnięcie wniosków w stosunku, co do tego, jakie fantazje seksualne mają studenci dziennikarstwa i kosmetologii w Poznaniu oraz jakie są cechy szczególne tych fantazji, z uwzględnieniem płci studentów. Nieodzowne były także pytania o aktywność i doświadczenia seksualne osób badanych.

Teren badań i charakterystyka badanej populacji

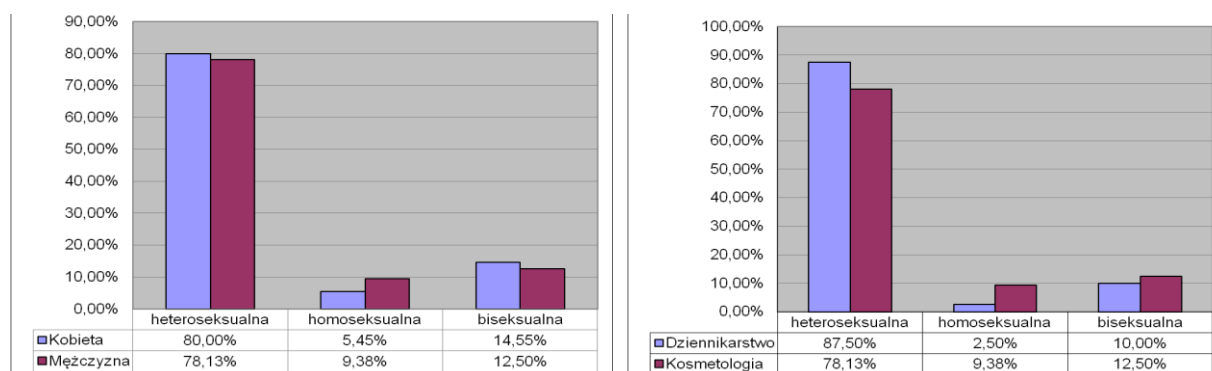
Teren badań jest bardzo istotnym czynnikiem, to od jego wyboru zależy pomysłowość przeprowadzonych badań. Jako teren, w którym postanowiłam badać młodzież wybrałam uczelnie, na których wcześniej studiowałam. Czyli: Wyższą Szkołę Umiejętności Społecznych i Dziennikarstwa w Poznaniu, kierunek dziennikarstwo oraz Wyższą Szkołę Zdrowia, Urody i Edukacji w Poznaniu, kierunek kosmetologia. Postanowiłam zatem zająć się zbadaniem, jakie fantazje seksualne mają przyszli dziennikarze i kosmetyczki.

ANALIZA WYNIKÓW BADAŃ WŁASNYCH

Badania zostały przeprowadzone na przełomie listopada i grudnia 2010 roku. Wzięły w nich udział 72 losowo wybrane osoby z dwóch grup badawczych: młodzież uczęszczająca do Wyższej Szkoły Umiejętności Społecznych i Dziennikarstwa w Poznaniu oraz młodzież z Wyższej Szkoły Zdrowia, Urody i Edukacji w Poznaniu. Obie grupy badawcze pochodziły ze szkół wyższych zlokalizowanych na terenie Poznania. W sumie w badaniach wzięło udział 14 mężczyzn i 26 kobiet z dziennikarstwa oraz 29 kobiet i 3 mężczyzn z kosmetologii. Badania przeprowadziłam na podstawie analizy wyników ankiet studentów I i III roku o profilu dziennikarstwo oraz analizy wyników ankiet studentów I i III roku o profilu kosmetologia.

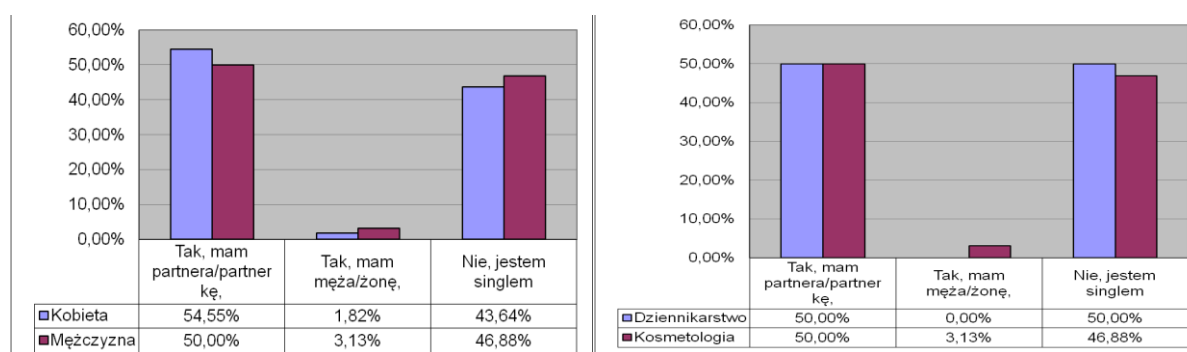
W badaniach posłużyłam się sporządzonym samodzielnie kwestionariuszem ankiety zawierającym 22 pytania.

Wykres 1. Jaka jest Twoja orientacja seksualna?

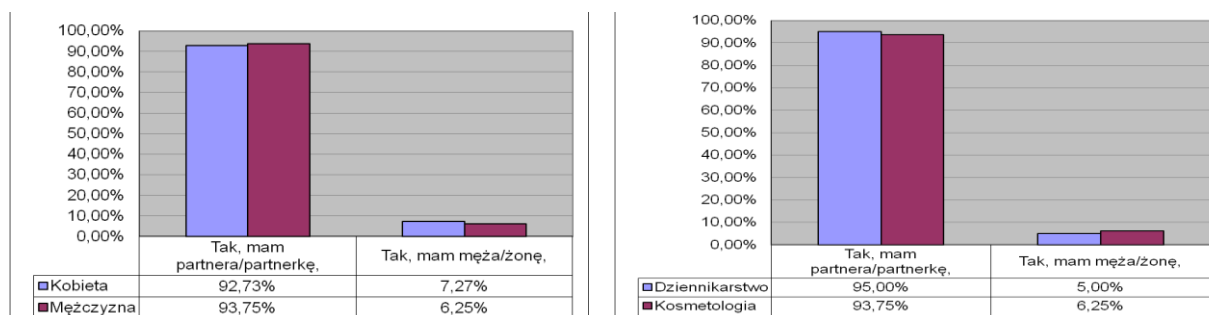
Z analizy częstości wybieranych odpowiedzi wynika, że zdecydowana większość badanych, zarówno kobiet jak i mężczyzn, dziennikarzy i kosmetologów oraz osób dzielonych pod względem wieku wybrała odpowiedź: heteroseksualna. Ta odpowiedź raczej nie była zaskoczeniem ponieważ jak do tej pory z badań wynikało, że około 90-94% populacji jest heteroseksualna, około 5-7% jest homoseksualna, czyli czuje pociąg płciowy wyłącznie do tej samej płci. Co w badaniu wyraźniej widać u ankietowanych z kierunku: kosmetologia. Natomiast około 2-3% populacji jest biseksualna tj. czuje pociąg płciowy zarówno do swojej płci jak i płci przeciwnej.

Wykres 2. Czy jesteś w konkubinacie lub związku małżeńskim?

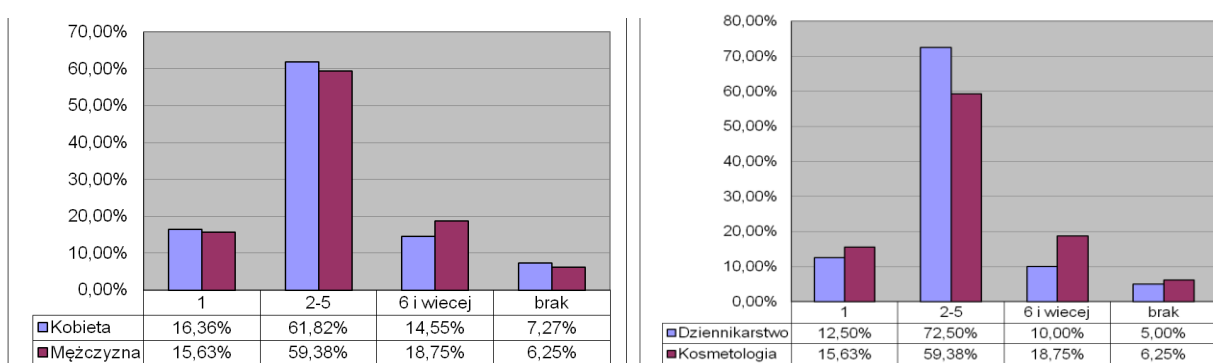
Na pytanie dotyczące stanu cywilnego najczęściej odpowiedzi związanych było z dwiema odpowiedziami albo osoby badane mają partnerów, albo są tzw. "singlami". Odpowiedzi były udzielane bardzo podobnie. Tylko niewielka część osób z kosmetologii ma męża.

Wykres 3. Czy jesteś w stałym związku erotycznym?

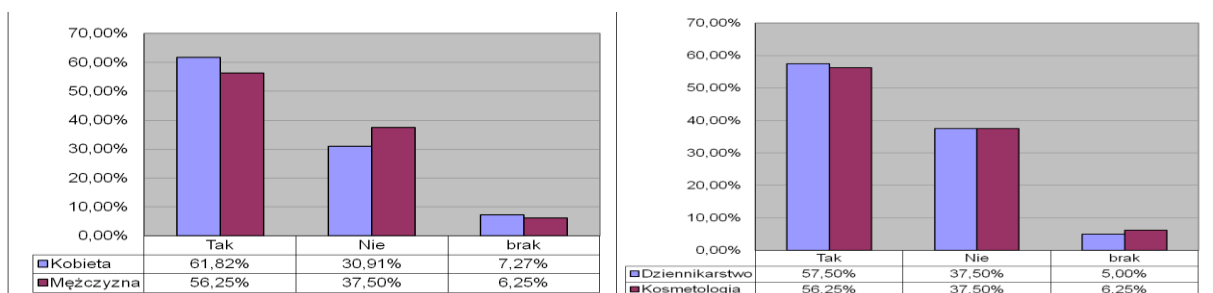
Rozkład odpowiedzi na pytanie, czy badani są w stałym związku erotycznym również potwierdza niewielką ilość związków małżeńskich wśród badanych.

Wykres 4. Ilu miałeś/miałaś partnerów/partnerek seksualnych?

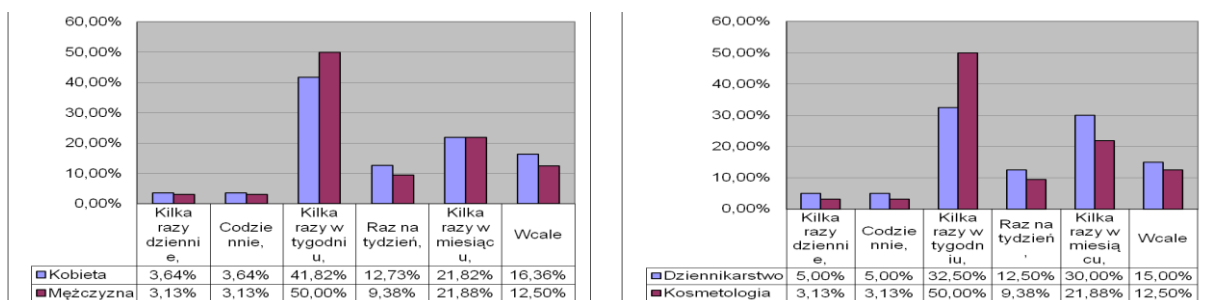
W badaniu dotyczącym ilości partnerów seksualnych najczęściej odpowiedzi padało w przedziale od 2-5 partnerów, na drugim miejscu były wyniki dotyczące odpowiedzi: 1 partnera oraz więcej niż 6. Podobnie w badaniu wyniki występowały o obu płci, natomiast różnice wystąpiły po uwzględnieniu kierunku studiów. W grupie "dziennikarstwo" jest największy procent studentów, którzy mieli od 2-5 partnerów.

Wykres 5. Czy uprawiasz seks tylko ze stałym partnerem?

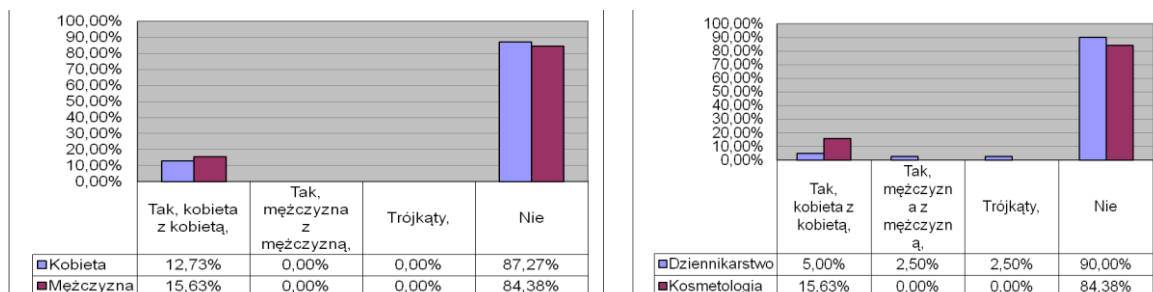

Z odpowiedzi wynika, że większość osób uprawia seks tylko ze stałym partnerem jednak biorąc pod uwagę kierunek studiów widzimy, że są to liczby 57,50% i 56,25% do 37,50%.

Wykres 6. Jak często uprawiasz seks?

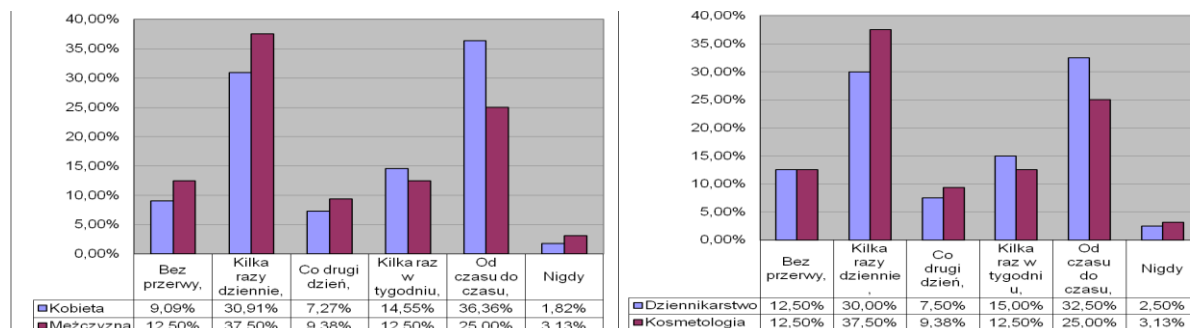

Wykres 7. Zdarzyło się Tobie uprawiać seks: kobieta z kobietą, mężczyzna z mężczyzną?

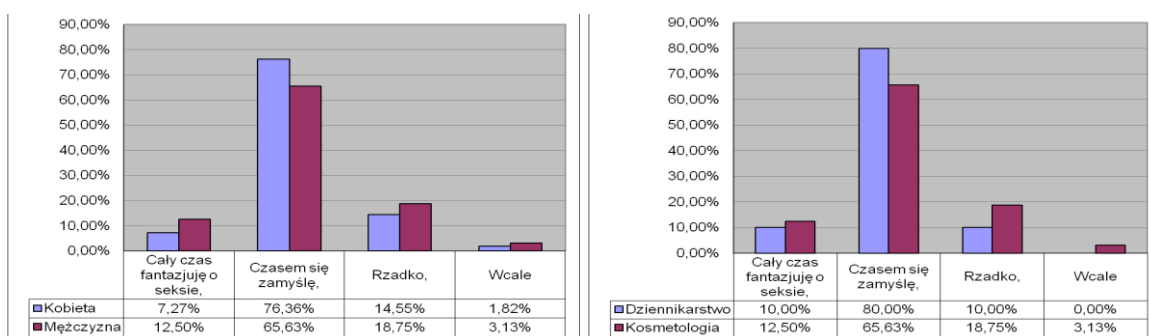
Najczęściej ankietowani w tym pytaniu odpowiedzieli, że nie uprawiali seksu z osobą tej samej płci, jednak część ankietowanych wskazało, że uprawiali seks kobietą z kobietą (mężczyźni w formie przyglądania się kontaktom dwóch kobiet), częściej kontakty dwóch kobiet zdarzają się wśród studentek kosmetologii.

Wykres 8. Jak często myślisz o seksie?

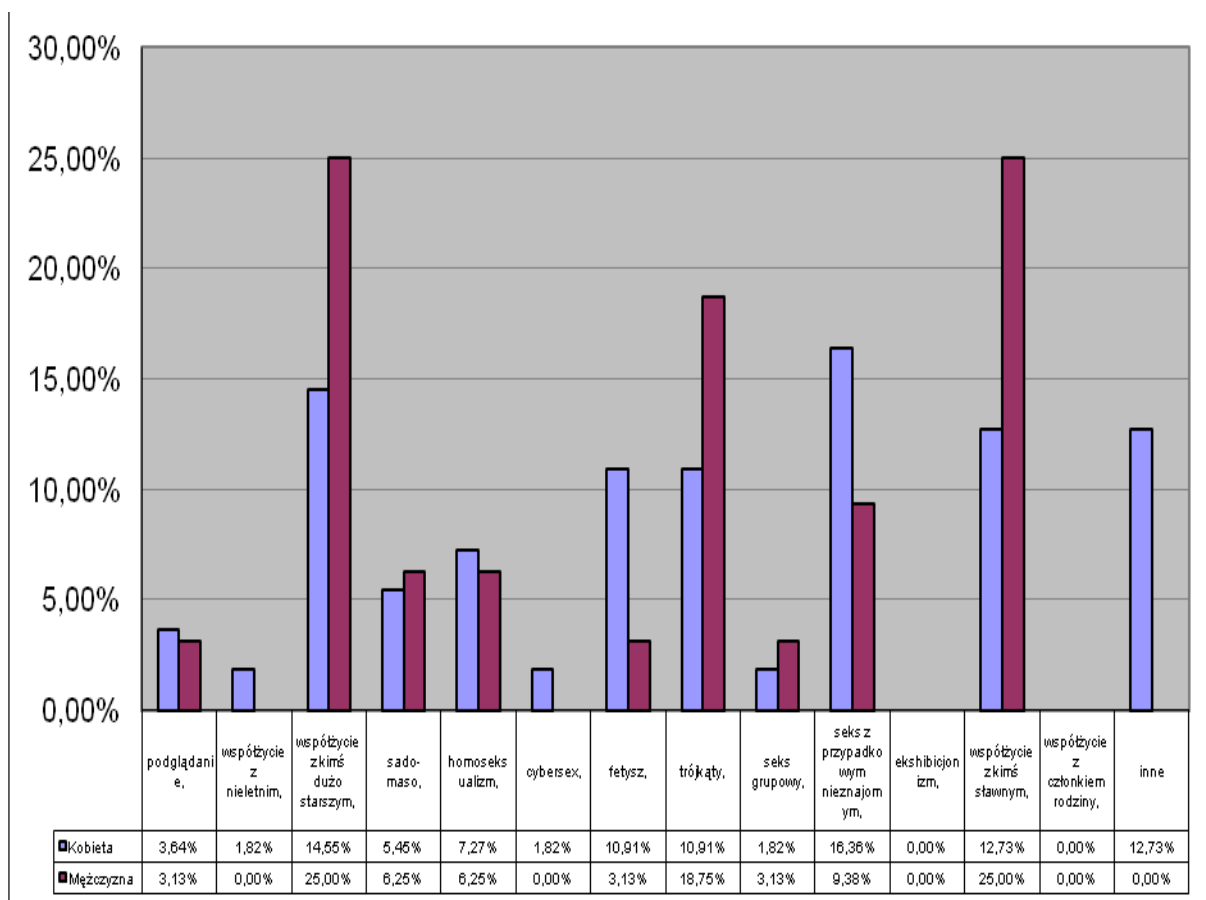
Na pytanie: jak często myślisz o seksie - większość ankietowanych odpowiedziała, że kilka razy dziennie, na drugim miejscu były odpowiedzi, które dotyczyły odpowiedzi: "od czasu do czasu". Wydaje się jednak, że większość ankietowanych zaznaczających odpowiedź "od czasu do czasu" kierowała się myślą związaną z odpowiedzią "od czasu do czasu, ale w ciągu dnia" (ponieważ takie komentarze padały na głos przy wypełnianiu ankiety). Z badania wynika, że częściej o seksie myślą kosmetolodzy. W każdym razie należy przyjąć, że myśli na temat kontaktów seksualnych są bardzo częste wśród studentów i towarzyszą im przy wielu codziennych czynnościach.

Wykres 9. Jak często miewasz fantazje seksualne?

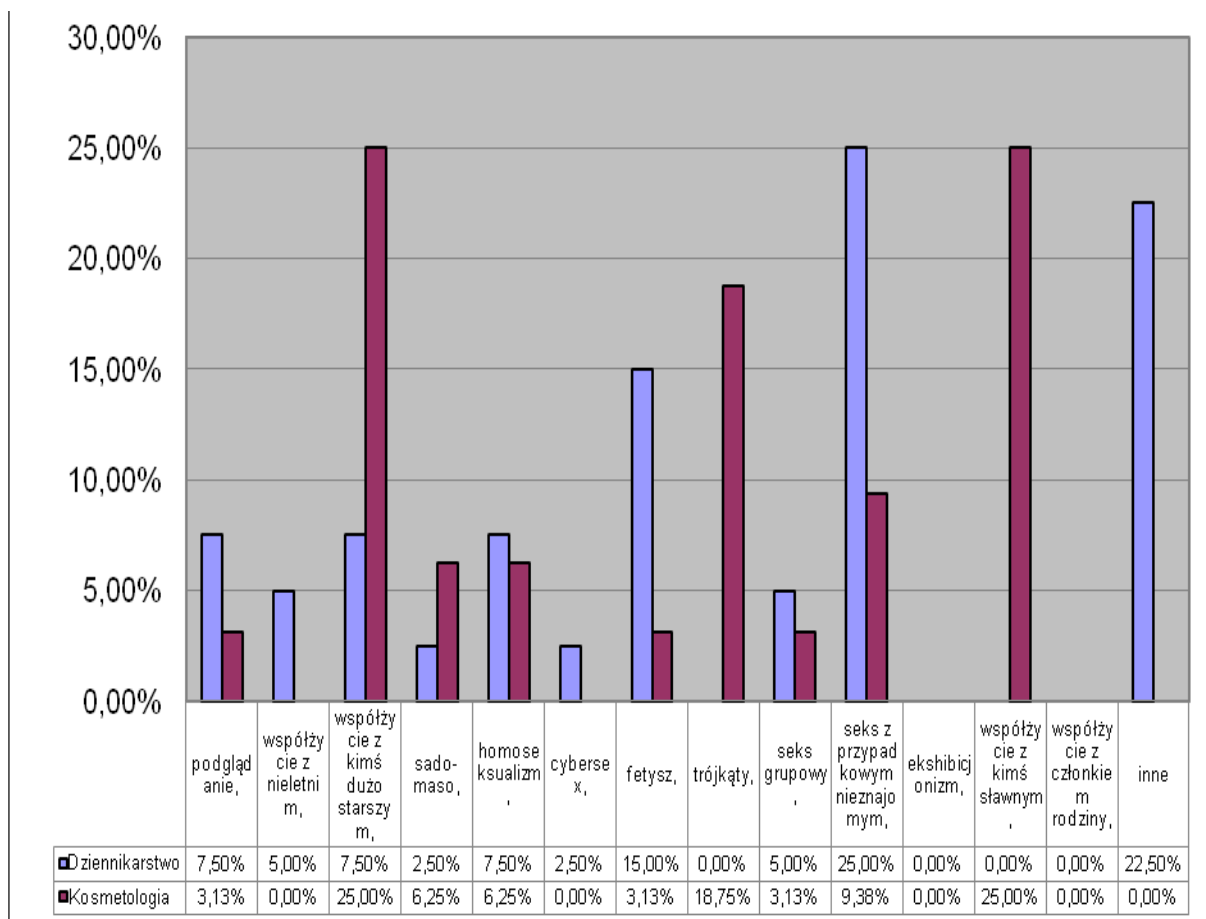

Z badania wynika, że „cały czas” o seksie myślą mężczyźni, ale już w odpowiedzi: „czasem się zamyślę” widać przewagę kobiet, a w tej samej odpowiedzi „czasem zamyślają się” bardziej dziennikarze, jednak „cały czas” o seksie fantazjują kosmetyczki.

Wykres 10a. Jakie są Twoje najsilniejsze fantazje seksualne?

Wykres 10b. Jakie są Twoje najsilniejsze fantazje seksualne.

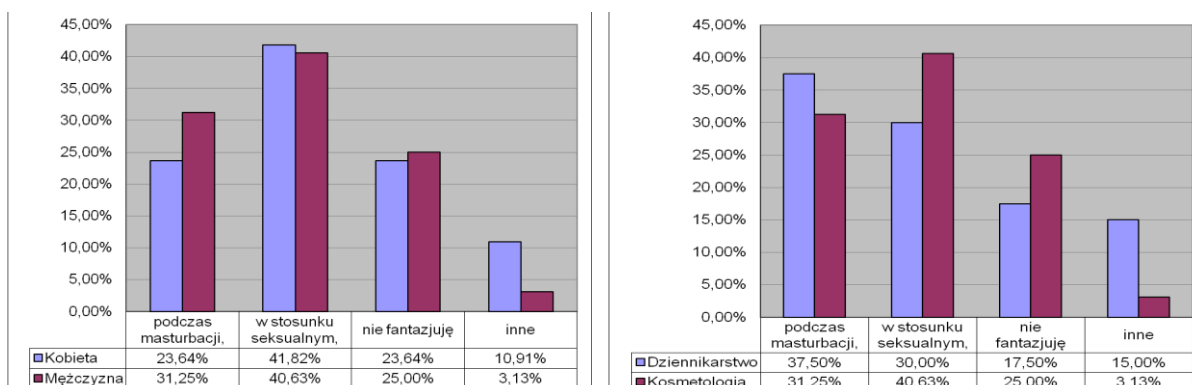

Z najsilniejszych fantazji seksualnych u kobiet wyróżnić można: "współżycie z kimś dużo starszym", "seks z przypadkowym nieznanym", "współżycie z kimś sławnym", a u mężczyzn najczęściej zaznaczane były odpowiedzi to: „współżycie z kimś dużo starszym” jak i "współżycie z kimś sławnym" oraz „trójka”.

Wiekowo widzimy, że szczególnie z „kimś dużo starszym” chciałyby współżyć kobiety z kosmetologii, jak i "uprawiać seks z przypadkowym mężczyzną". W najczęściej wskazywanych odpowiedziach tych studentek występują również „trójka”. Fantazje o homoseksualizmie, jak i "współżyciu z kimś sławnym" również częściej występują u studentów kosmetologii.

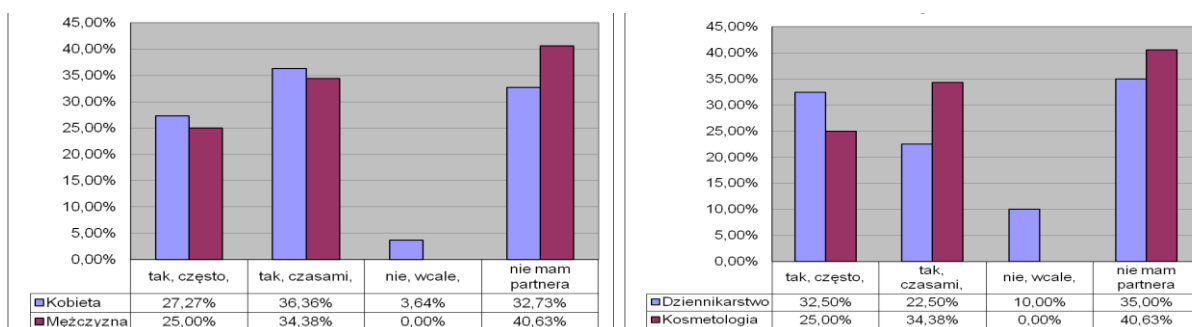
Bardzo zdziwiła mnie odpowiedź: „inne”, w której nic nie zaznaczono. Jedynie u studentek dziennikarstwa pojawiły się odpowiedzi, że fantazjują o swoim wykładowcy ze studiów.

Wykres 11. Czy Twoje fantazje seksualne mają miejsce:

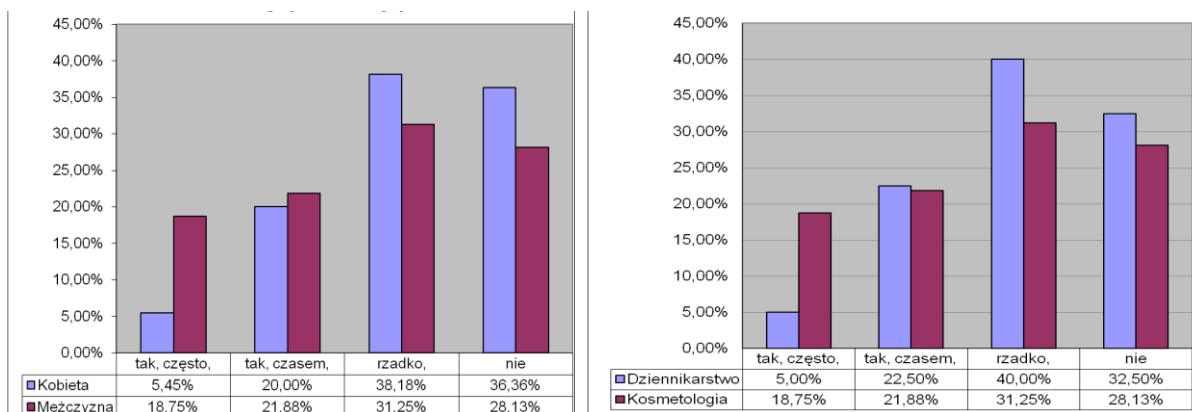
W odpowiedziach jasno przedstawiają się wyniki, że badani fantazjują zarówno podczas masturbacji, jak i podczas stosunku.

Wykres 12. Czy rozmawiacie z partnerem o swoich fantazjach?

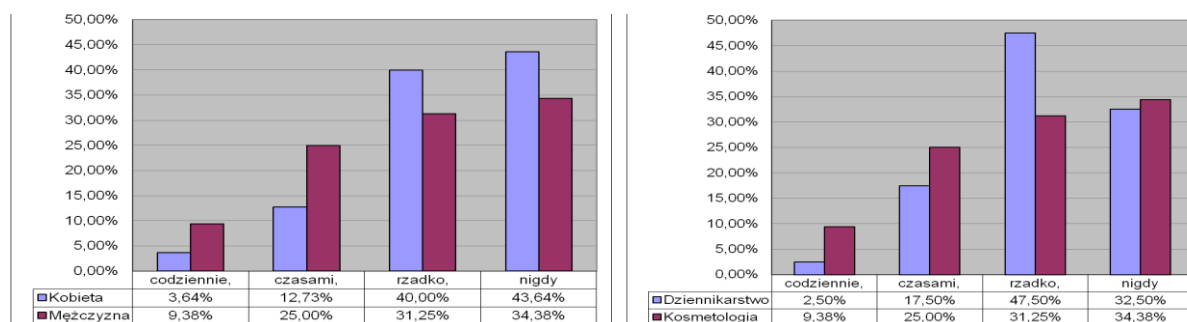
Z odpowiedzi wynika, że jeśli badany ma partnera, to często rozmawia z nim o swoich fantazjach.

Wykres 13. Czy miewasz sny o treści erotycznej?

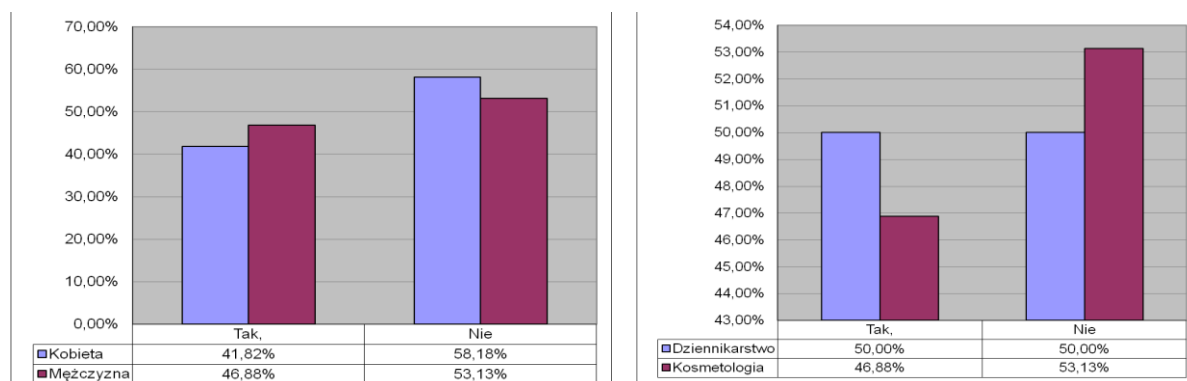
Sny erotyczne wskazują na niezaspokojenie potrzeby seksualnej w realnym życiu a niekiedy sygnalizują jakieś skrywane preferencje seksualne. Pytanie zawarte w przygotowanej przeze mnie ankiecie okazało się zbyt mało szczegółowe i dlatego odpowiedź na nie jest niezadowalająca - sprawa wymaga dalszych badań.

Wykres 14. Jak często wchodzisz na strony internetowe poświęcone erotyce?

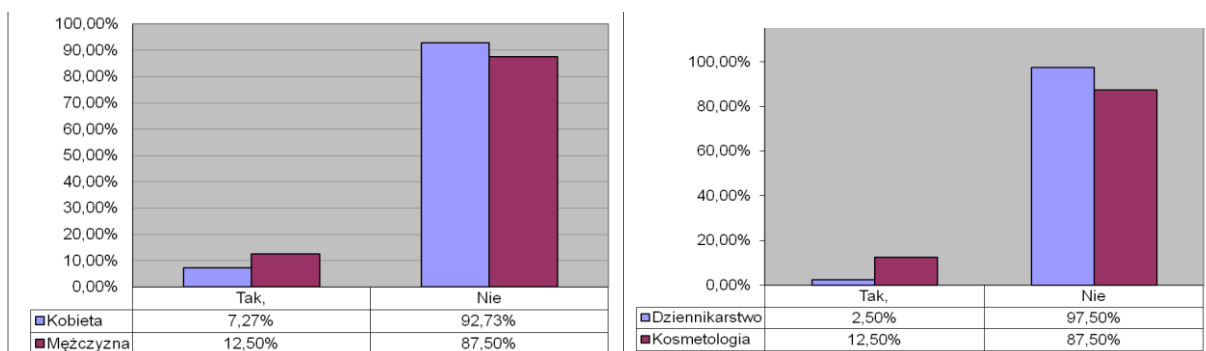
25% kosmetologów przyznaje się, że "czasami" wchodzi na takie strony, a "rzadko" 31,25%, - natomiast "rzadko" na strony poświęcone erotyce wchodzi 47,50% dziennikarzy, 17,50 % odpowiedziało, że "czasami", a tylko 2,50 % dziennikarzy przyznało się, że "wchodzi codziennie".

Wykres 15. Masturbujesz się?

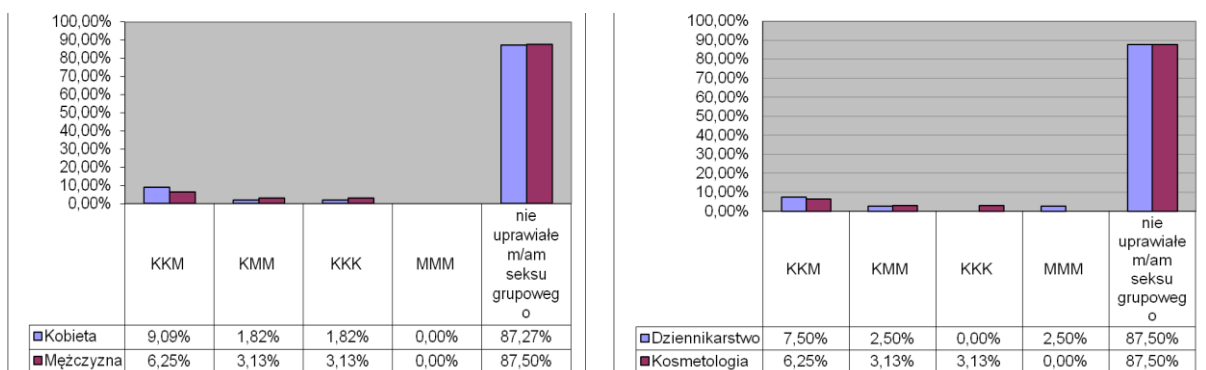
W pytaniu o masturbację widać, że odpowiedzi rozkładają się po połowie wśród kobiet i mężczyzn. Jedynie przy zmiennej kierunku studiów widzimy, że większość kosmetologów podaje, iż się nie masturbuje, a u dziennikarzy widzimy, że jest to dokładnie pół na pół. Przy rozpatrywaniu tej kwestii należy brać pod uwagę, że masturbacja, jako zastępczy sposób rozładowania seksualnego, jest zależna od siły potrzeby seksualnej ale zanika u osób prowadzących aktywne, interakcyjne życie seksualne.

Wykres 16. Czy masz doświadczenie udziału w seksie grupowym?

Na zakończenie uznałam także za ciekawe ustalić, jakie są doświadczenia studentów w zakresie seksu grupowego, który niegdyś był synonimem rozwiązłości charakteryzującej tzw. "współczesną młodzież". Okazało się, że większość badanych nigdy nie uprawiała seksu grupowego. Jednak 12,50% osób z kosmetologii przyznało, że takie doświadczenia ma już za sobą. Dużo to, czy mało?

Wykres 17. Jeśli tak to jaki jest najczęstszy skład trójek pod względem płci? (K - kobieta, M - mężczyzna)

U tych osób, które miały już doświadczenia w seksie grupowym widzimy, że większość z nich preferuje układ: dwie kobiety i jeden mężczyzna. Preferencja taka występuje u obu płci i moim zdaniem wynika z faktu, że kobiety znacznie łatwiej, niż mężczyźni, przekraczają barierę kontaktu fizycznego z własną płcią. Nie oznacza to jeszcze w każdym przypadku skłonności homoseksualnych, bo może wynikać tylko z braku zazdrości w tym konkretnym układzie osób i chęci przekonania się, jak "to" robi koleżanka. Mężczyznom natomiast wyraźnie zwiększa poczucie własnej atrakcyjności i "samczej" siły.

WNIOSKI

Z powyższych badań widać, że fantazjują zarówno kobiety jak i mężczyźni. Nie ma też wyraźnej różnicy, czy są to studenci dziennikarstwa, czy też kosmetologii. Inne badania pokazały, że studenci nie tylko fantazjują, ale również spełniają swoje marzenia w życiu (opracowanie w przygotowaniu).

Coraz częściej przyjmuje się za oczywiste, że nie tylko mężczyźni, ale i kobiety mają fantazje seksualne, mają prawo je mieć, nawet, gdy są w stałym związku. Fantazje erotyczne są naturalnym dla obu płci rodzajem aktywności seksualnej. To ważne żeby kobiety wiedziały, że nie muszą się ich bać, ani wstydzić. To przyzwolenie społeczne jest ważne, żeby mogły być ich świadome i kiedy zechcą mogą korzystać z nich bez poczucia winy. O fantazjach erotycznych ludzie wstydzą się mówić także z tego powodu, że od tego tematu blisko do masturbacji. U kobiet wyobraźnia erotyczna jest szczególnie silnym bodźcem wyzwalającym podniecenie, dlatego też większość kobiet jej z powodzeniem używa, by doprowadzić się do orgazmu. Fantazje te często nie są wcale takie romantyczne i niewinne jakby się mogło wydawać, bo kobiety myślą o seksie (także tym wyrafinowanym), pragną seksu, odczuwają w ciele fizyczne pobudzenie, napięcie erotyczne w różnych sytuacjach. Często się tego obawiają i nauczyły się tłumić takie odczucia. Jeszcze częściej odczuwają wewnętrzny konflikt, bo czują coś, czego jak im się zdaje - nie powinny. Kobiety powoli się z tego wyzwalają. Mężczyźni jednak w tej sferze życia mają dużo prościej...

Niemal każdy z nas od czasu do czasu oddaje się fantazjom seksualnym. Scenki, które przywołujemy w marzeniach, mogą być bardziej lub mniej rzeczywiste. Wywołują je obejrzone filmy i pisma pornograficzne, erotyczna literatura, intymne przeżycia z przeszłości, a czasem nawet luźne skojarzenia, nie związane z miłością. Fantazje seksualne rozpalają zmysły, potęgują podniecenie, wzbogacają miłosny repertuar. Za sprawą marzeń seks staje się niejednokrotnie niczym nieskrępowaną, ekscytującą przygodą. Fantazje seksualne towarzyszą nam prawie przez całe życie. W młodości kształtują budzący się erotyzm, w wieku dojrzałym ożywiają zbliżenia, w późniejszych latach pomagają na nowo rozbudzać wygasającą nieco namiętność. Im częściej fantazjujemy, tym więcej nasz organizm wytwarza hormonów, które powodują, że chcemy się kochać. Marzenia erotyczne mają więc duży wpływ na udane życie intymne. Jeśli kobieta rozbierając się, kąpiąc, perfumując słowem przygotowując się do miłosnego lub chociażby tylko erotycznego spotkania - przywołuje to, o czym wie-

lokrotnie marzyła, intensywniej odczuwa wzbierające podniecenie i zapewne silniej przeżyje spotkanie z kochankiem. Także mężczyzna, który snuje w myślach wyrafionowane wizje o upragnionym seksie, staje się bardziej namiętny, lepiej przygotowany do spełnienia odwiecznego rytuału.

Fantazje seksualne wskazują ukryte w nas pragnienia, są częścią naszej ludzkiej natury. Umożliwiają skuteczne osiągnięcie podniecenia bez brania pod rozwagę tej nieistotnej prawdziwie (zbędnej?) części wpojonych nam przez kulturę zahamowań w sferze seksualnej. Oczywiście bez naruszania reguł ustalonych przez prawo i obyczaj grupy społecznej, do której przynależymy. Nie stanowią bezpośredniego wezwania do działania, tylko ukazują nam głębsze tajemnice seksu i własnej osobowości. Nie możemy traktować fantazji seksualnych z całą dosłownością, lecz musimy je odczytywać trochę, jak poezję. Przy tworzeniu seksualnych fantazji nie obowiązują żadne reguły. Większość z nas nosi w sobie seksualne fantazje daleko wykraczające poza rzeczywistość i są one normalnym elementem życia. Czasami to tylko ucieczka od nieciekawej codzienności, niekiedy sposób partnerów na seksualne kłopoty lub też, po prostu - chęć czerpania dodatkowej przyjemności.

BIBLIOGRAFIA

1. Brzeziński, J., (1978). Elementy metodologii badań psychologicznych. Warszawa: PWN
2. Freud, Z., (1982). Wstęp do psychoanalizy. Warszawa: PWN
3. Gapik, L., Woźniak, A., (2001). Terapia w seksuologii. Poznań: Interfund
4. Gapik L., (2005). Seksuologia. W: Bręborowicz G.H. (red.) „Położnictwo i Ginekologia”. Tom 2. (ss. 899 – 916). Warszawa: Wydawnictwo Lekarskie PZWL.
5. Gnitecki, J., (2004). Wstęp do metod i przetwarzania wyników badań w naukach pedagogicznych. Poznań: Wyd. Naukowe Polskiego Towarzystwa Pedagogicznego
6. Goriszowski, W., (2003). Badania pedagogiczne w zarysie. Warszawa: WSP TWP
7. Grzywak-Kaczyńska, M., (1973). Erotyka w aspekcie zdrowia psychicznego. Warszawa: PAX

8. Imieliński, K., (1970). Erotyzm. Warszawa: PWN
9. Internet:
<http://www.zs1.ostrowmaz.com/publikacjenauczycieli/Metodologia%20badan%20pedagogicznych.doc>.
<http://www.wsus.pl/index.php/uczelnia/1,1,2>
http://www.uczelniakosmetyczna.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=61&Itemid=83&lang=pl
10. Kamieniecki, A., (1982). Funkcje pedagogiki społecznej. Warszawa: PWN
11. Kozakiewicz, M., (1970). Rozmowy intymne. Warszawa: PZWL
12. Łobocki, M., (2001). Wprowadzenie do metodologii badań. Warszawa: PWN
13. Malewska, H., (1969). Kulturowe i Psychospołeczne determinanty życia seksualnego. Warszawa: PWN
14. Masters, W., Johnson, V., (1975). Niedobór seksualny człowieka. Warszawa: PZWL
15. Nowak, S., (1979). Metodologia badań społecznych, Warszawa
16. Okoń, W., (1995). Nowy słownik pedagogiczny. Warszawa: ŻAK
17. Pilch, T., (1998). Zasady badań pedagogicznych, Warszawa: ŻAK
18. Skrzypulec, V., (2005). Wstęp do seksuologii. Katowice: Wyd. Kwieciński
19. Sztumski, J., (1984). Wstęp do metod i technik badań społecznych. Warszawa: PWN
20. Westheimer, R. (2006). Seks po pięćdziesiątce. Warszawa: Bellona
21. Zaczyński, W., (1976). Praca badawcza nauczyciela. Warszawa: PZWS